№ 183 Հոկտեմբերի 24 (Նոյեմբերի 5) **1879** Հոկտեմբերի 24 (Նոյեմբերի 5) № 183

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ կէս տարվանը 6 րուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական վերջին անցքերը։—Ն ե ր ք ի ն տ ե ս ո ւ թ ի ւ ն։ Նամակ Ախալցխայից։ Ներքին լուրեր։—Ա ր տ ա ք ի ն տ ե ս ո ւ թ ի ւ ն։ Ֆրանսիա։—«Մշակի» հեռագիրներ։—Յայտարարութիւններ—Յեղեկացոյց։—Բ ա ն ա ս ի ր ա կ ա ն։ Հայոց Թատրօն։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԱՆՑՔԵՐԸ

Անգլիական արտաքին գործերի մինիստր մարկիզ Սալիսբիւրի մի ճառ կարդաց Մանչեստերի մէջ, որ այժմ եւրոպական բոլոր պետութիւնների մէջ հրատարակվող լրագիրների քննութեան և յօդուածների նիւթ է դարձել։

Այդ ճառը գլխաւորապէս վերաբերվում է արևելեան խնդրին, Նօվօ-Բազարի աւստրիական զօրքերով գրաւելու նշանակութեանը, իշխան Բիսմարկի և Անդրաշիի Վիէննայի մէջ տեսակցութեանը և երկու պետութիւնների, Գերմանիայի և Աւստրօ-Ունգարիայի մէջ կապված դաշնադրութեան նպատակին։

Այդ ճառը, ինչպէս երևում է, այնպիսի հարցեր է զննել, որ դա արժանացել է ընդհանուր եւրոպական հետաքրքրութեանը և քննութեանը։

Մարկիզ Սալիսբիւրիի ճառը չափազանց վիրաւորական է Ռուսաստանի համար և ռուս լրագիրները յոյս են յայտնում, որ կառավարութիւնը անգլիական մինիստրութենից բացատրութիւններ և բաւականութիւն կը պահանջի։

Խօսելով արևելեան խնդրի մասին, մարկիզ Սալիսբիւրի յայտնում է, որ Ռուսաստանը ձգտում էր կազմել մի մեծ սլաւօնական տէրութիւնը, որ ձգվէր Սև ծովից մինչև Ադրիական ծովը, որ Եւրոպայի շահերը պահանջում էին խանգարել այդպիսի միաւորութիւնը և Եւրոպան յանձնեց այդ գործը Աւստրօ-Ունգարիային, որ իր զօրքերով գրաւել է Նօվօ-Բազարի սանջակը։ Սալիսբիւրի իր ճառի մէջ հարց է դնում, թէ ի՞նչ վտանգ էր սպառնում անգլիական և եւրոպական շահերին և կառավարութիւնը ի՞նչ միջոցներ գործ դրեց այդ վտանգի առաջն առնելու համար։ Վտանգը նրանումն էր կայանում է, պատասխանում է այդ իր հարցին Սալիսբիւրի, որ Ռուսաստանը կարող էր սպառնալ Կ. Պօլսի անկախութեան և երկու ծովերի, Ադրիական և Սև ծովի մէջ կարող էր կազմել մի մեծ սլաւօնական պետութիւն։ Այդ վտանգների առաջն առնելու համար ամենից առաջին միջոցը, Թիւրքիան է, որի զինուորական հզօրութիւնը այնքան մեծ է, որ չափ չունի ոչ մի բալկանեան ազգութիւն և եթէ թիւրքերը կամենան իրանց կառավարչական եղանակի և երկրի մէջ վերանորոգութիւններ մտցնել, նոցա գոյութիւնը շատ երկարատև կը լինի, նոցա զինուորական հզօրութիւնը կը պահպանի և նոքա Ռուսաստանի նպատակների իրագործելուն ամենազօրեղ արգելք կը լինեն։ Իսկ եթէ թիւրքերը կընկնեն, Աւստրիան գտնվում է Նօվօ-Բազարի մէջ և Ռուսաստանը չէ կարող Բալկանեան սարերի, կամ Դունայի գետի այն կողմը մի քայլ անգամ անել, մինչև նախապէս չը յաղթէ Աւստրօ-Ունգարիային։ Աւստրիան ինքն ըստ ինքեան հզօր է։ Մարկիզի կարծիքով Աւստրիայի հզօրութիւնը և անկախութիւնը ամենալաւ գրաւական է Եւրոպայի խաղաղութեան համար։

Ինչ որ մի քանի շաբաթ առաջ պատահեցաւ (Վիէննայի տեսակցութիւնը), Սալիսբիւրիին իրաւունք է տալիս յուսալու, որ եթէ Աւստրիան Ռուսաստանի կողմից յարձակման կենթարկվի, Աւստրիան մենակ չի լինի։ Լրագիրները լուր հաղորդեցին, շարունակում է Սալիսբիւրի, որ Գերմանիայի և Աւստրօ-Ունգարիայի մէջ պաշտպանողական դաշնակցութիւն է կայացել։ Այդ լուրը, մարկիզի կարծիքով ուրախալի լուր է։ Արտաքին գործերի մինիստրը ճառի շարունակութեան մէջ մեկնելով, թէ անգլիական կառավարութիւնը ինչպէս է կատարել իր պարտաւորութիւնը, առաջարկում է համեմատել գործերի դրութիւ-

---

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

—Մեր առանց համարման։—Արեան բիծ։—Արշակ երկրորդ։—Պէպօ։—Լիւսի Դիդիէ։—Հէնրի VIII։—Կարդինալ Րիշըլիէ։—Փարիզի աղքատներ։—Բռնի ամուսնութիւն։—Վոյ.քի իմ վէչեր։—Բեքեր բիձու հանաքը։—Կոզապտված փոստ։

Հայ թատրօնական մշտական խումբը, կազմված տեղացի դերասաններից և դերասանուհիներից և Կ. Պօլսից եկած երկու դերասանուհիներից և մի դերասանից, սկսեց իր ներկայացումները Ամառային թատրօնում սեպտեմբերի 3-ին և մինչև հոկտեմբերի 18-ը 10 ներկայացումներ տուեց։ Այդ ժամանակամիջոցում միայն «Լիւսի Դիդիէ» և «Մեր առանց համարման» պիեսաները երկու անգամ խաղացվեցան։ Մնացածները մի մի անգամ ներկայացվեցան։

Առաջ քան թէ սկսենք այդ պիեսաների մասին խօսել, մենք կուզենայինք բերել այստեղ մի կտոր «Մշակի» առաջնորդող յօդուածներից, մի միտք հայոց թատրօնի վերաբերութեամբ, որ «Մշակը» յայտնել է դեռ 1872 թւականին, այսինքն իր հրատարակման առաջին տարին։

Ահա այդ կտորը.

«Հարկաւոր է ամեն միջոցներով նպաստել ժողովրդական, ազգային բեմական արհեստի զարգանալուն, որ մեր հայ-վրաց հասարակութիւնը նախ և առաջ գրաւելով իր սեփական շրջանի հասարակական կեանքով, այնքան հետաքրքրվէր առհասարակ կենսական գաղափարներով, որ ժամանակով ազգային, սեփական մտաւոր կեանքի արդիւնքը նորա համար նեղ երևալով, նա ակամայ ընտրված լինէր ընդարձակել իր մտաւոր հօրիզոնը և դիմել օտար լեզուներով գրված և օտար կեանքից առնված բեմական ստեղծվածներին։

«Ահա մտաւոր զարգացման կանօնաւոր ընթացքը։

«Սորան հակառակ ընթացքը մենք անբնական և վնասակար ենք համարում։»

Սեպտեմբերի 3-ից մինչև հոկտեմբերի 18-ը ներկայացրած պիեսաները, բացառութեամբ պ. Գ. Սունդուկեանի «Պէպօ» կօմեդիայի և հանգ. Մ. Տէր-Գրիգորեանի «Վոյ.քի իմ վէչեր» և այլ վօդըվիլների, բոլորն էլ թարգմանված դրամաներ են։ Բոլոր ժամանակը հայ թատրօնական մշտական խումբը տալիս էր հասարակութեանը ֆրանսիական հին արդիւնաբերութիւնը։

Այդ բոլոր պիեսաները համարձակ կարելի է անուանել պ ա տ մ ա կ ա ն պիեսաներ, որովհետև դոքա, կամ դրանց նման պիեսաները խաղացվել են գրեթէ իւրաքանչիւր ազգի բեմի վրա, քանի որ այդ բեմերը եղել են իրանց մանկական հասակում, նոյն հասակում, որի մէջ գտնվում է հայ թատրօնական գործը ներկայ րոպէում։ Գործին ահա այս տեսակէտից նայելով մենք համարձակ կարող ենք «Մեր առանց համարման», «Արեան բիծ» և այլ դրանց նման պիեսաներին պատմական անունը տալ։

Յայտնի է, որ մի անհատի փորձից միւսը օգուտ չէ քաղում։ Ինչ.քան կամենում ես մի մարդու հաւատացնել, որ այս ինչ գործ լաւ է կամ վատ է, լաւ կամ վատ հետևանք կունենայ, որ ինքդ այդ բանը փորձել ես,—քո փորձից չեն կամենում օգուտ քաղել, այլ մի և նոյնն անում են, մինչև որ իրանք իրանց սեփական փորձով համոզվում են այս կամ այն գործի լաւութեան, կամ վատութեան մէջ։

Ի՞նչ բան որ անհատները անում են, նոյնպէս վարվում են և ազգերը։ Նոքա օգուտ չեն քաղում պատմական իրողութիւններից, մինչև որ իրանք չեն փորձում գործը։

Մի և նոյնը պատահում է և հայոց բեմի հետ։ Ծանօթացէ.ք զանազան ազգերի բեմական պատմութեան հետ, կարդացէ.ք նրանց մասին գրուածքները և կը տեսնէ.ք, որ նրանք էլ իրանց գործունէութիւնը նոյն ուղղութեամբ են սկսել, ինչ ուղղութեամբ որ սկսեց հայ թատրօնական մշտական խումբը, կը տեսնէ.ք, որ նոքա էլ սկզբից ներկայացրել են, եթէ ոչ նոյն, գոնէ նոյնանման գրուածքներ, այնպիսի գրուածքներ, որոնք հեռու են իրական կեանքից, որոնք բոլորովին անբնական են, որոնք ծայրայեղ միջոցների են դիմում հասարակութեան վրա տպաւորութիւն գործելու համար և յետոյ նկատել են իրանց սխալը և նրանց ուղղել են, այդ սխալը ուղղելու համար մեծ ջանք և աշխատանք են գործ դրել։ Մի և նոյնը, կրկնում ենք, անում է և հայ թատրօնական մշտական խումբը, մի և նոյնը անում է թատրօնական մասնաժողովը, որ այդ խմբին առաջնորդում է։ Մասնաժողովն էլ ստիպված կը լինի մի ժամանակ ուղղել իր սխալը, բայց այդ սխալը ուղղելու համար արդեօք նա միջոց կունենայ թէ ոչ։

Պէտք է ի նկատի առնել այն հանգամանքը, որ հայ հասարակութիւնը թատրօնը չէր գնում, որ միջոց չը կար գործը առաջ տանելու. այդ առաջ էր։ Այժմ հայ բեմական գործի համար հասարակութիւնը ութ հազար րուբլուց աւելի տուեց, այժմ հասարակութիւնը միշտ լցնում է թատրօնի դահլիճը, բոլոր ջանքերը գործ է դնում մասնաժողովին օգնելու համար. եթէ մասնաժողովը չի կարողանայ օգուտ քաղել այդ միջոցներից, եթէ նա կը վնասէ գործին, նա յանցանք կը լինի գործած։ Շատ անգամ այս կամ այն սխալը անկարելի է լինում ուղղել։

Թատրօնական խմբի ներկայացրած պիեսաները ծայրայեղութեան են դիմում տպաւորութիւն գործելու համար։ Վերցնենք օրինակ «Արեան բիծ» պիեսան։ Պիեսայի հերոսը Արտիւր Դիդնար, ա վ օ կ ա, ինչպէս դրված է աֆիշայի մէջ, սիրում է Լստինէ դուքսի աղջկան։ Փակագծում կը նկատենք, որ ներկայացրած գրեթէ բոլոր պիեսաների գործող անձինքները՝ դուքսեր, կոմսեր, մարկիզներ, մարկիզուհիներ, իշխաններ և իշխանուհիներ են, հետևապէս և չոջանն էլ արիստօկրատական....Եթէ մեր ազգը արիստօկրատիա չէ ունեցել, գոնէ ուրիշների արիստօկրատիա ներկայացնենք բեմի վրա, որ հասարակութեան ճաշակը նրբացնենք։ Շատ լաւ միջոց է... Շարունակենք. ավօկան սիրում է դուքսի աղջկան և կամենում է նրա հետ ամուսնանալ։ Դուքսի աղջկայ հետ կամենում է ամուսնանալ Վիկտոր դը-Սերվալ ազնուականը (դը մասնիկից երևում է, որ նա ազնուական է)։ Ինչպէս միշտ լինում է այսպիսի դէպքերում, ա վ օ կ ա ն ազնիւ է, բարի է, ուսեալ է, նրան մեծ ապագայ է սպասում, իսկ դը-Սերվալ ազնուականը, անուանենք նրան մարկիզ (դրանից պիեսան ոչինչ չի կորցնի), ծոյլ է, անազնիւ է, տգէտ է, նրան վատ ապագայ է սպասում, նրան կախաղան և անպատւութիւն է սպասում, որովհետև ստորագրութիւն է կեղծել։ Բնական է, որ աղջիկը պէտք է Արտիւրի հետ ամուսնանար, մանաւանդ որ ինքն էլ նրան սիրում է, բայց հայրը, դուքսը, չէ կամենում իր աղջկան տալ Արտիւրին, որովհետև նրա վրա արեան բիծ կայ, որովհետև նրա հայրը տաքացած ժամանակ սպանել է իր անհրաժեշտը և ինքն էլ գլխատվել է։ Դուքսը սիրում է Արտիւրին, նրան արժանի է համարում իր աղջկայ ամուսին լինելու, բայց ինչ արած, որ նրա դ.քսական պատւաճանաչութիւնը նրան չէ ներում, որ Մարին, իր աղջիկը ամուսնացած լինի այնպիսի մէկի հետ, որի վրա արեան բիծ կայ։ Արտիւրը իսկև փեսացու մերժվում է։

Արտիւրը նստած է իր խեղճ սենեակի մէջ։ Նա

նը Սան-Ստեֆանոյի դաշնագրի ստորագրութեան երկրորդ օրվայ այժմեան ժամանակի հետ, Ռուսաստանի այն ժամանակի զինուորական դրութիւնը այժմեանի հետ, Թիւրքիայի երկիրը այն ժամանակ և այժմ:

Հասկանալի է, թէ այդպիսի մի ճառ, որ արտասանել է անգլիական արտաքին գործերի մինիստրը վիրաւորական է Ռուսաստանի համար: Հասկանալի է թէ ինչի համար լրագիրները յոյս են յայտնում, որ ռուսաց կառավարութիւնը բաւականութիւն կը պահանջի Անգլիայից:

Միւս կողմից ռուս լրագիրները, մատնացոյց լինելով, որ Գերմանիայի և Աւստրո-Ունգարիայի մէջ Ռուսաստանին թշնամական դաշնադրութիւն է կազմվել, առաջարկվում են այդ դաշնադրութեան դէմ կազմել մի ուրիշը այն տարրերից, որոնք Գերմանիայից և Աւստրո-Ունգարիայից բոլորովին տարբեր շահեր ունեն:

Վ. Տ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

19 հոկտեմբերի

Մի նամակ տպված էր «Մշակի» մէջ Յովակիմ Գեղամեանցի ստորագրութեամբ. պարոնը վերջին աստիճանի ինքնահաւանութեամբ մեծամեծ վաստակութիւններ էր բարդում իր վրա, և որպէս մի երեւելի և նշանաւոր անձն ինքն անշարժ է մնում, և ուրիշներին հրաւիրում է, որ երթան իր տուն, և այլն... Աւելացնում է, որ ժամը այս քանից մինչև այսքան էլ բաց է լինում իր դուռը: Ինչպէս ինքն նոյն յօդուածի մէջ յայտնում է, որ եթէ «Արարատեան» ընկերութեան օգտին հաւաքված մի հազար րուբլի գումարին հաւատարիմ քարտուղարն, և հարազատ հաշուատեան ինքն է, ինչու համար, ուրեմն չէ ուզում յայտնել, որ պարոնը նոյն գումարից 300 րուբլի վեր առնելով, առանց նուիրատուներին յայտնելու ինքնակամ վստահութեամբ ուղարկել է Անիի մայր եկեղեցու վերանորոգութեան. ինքն ինչ՞ է պահում իր մօտ այդ դրամներն. մի՞թէ «Արարատեան» ընկերութիւնը չէ՞ր կարող այդ գումարը շահեցնել և այլն. և մի՞թէ «Արարատեան» ընկերութիւնից աւելի մեծ վստահութիւն ունի այդ պարոնը: Ի վերջոյ, խնդրում եմ պ. Գեղամեանցից, որ մնապարծ ցուցամոլութիւնը «Մշակի» զամբիւղը գցելով վերոյիշեալ գումարը մի օր առաջ տեղ հասցնէ. և այն 300 րուբլին ո՞րպիսի պայմաններով ստացել է նոյն գումարից, և ո՞րտեղից պիտի լրացնէ գոհացուցիչ պատասխան տայ:

***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻՑ մեզ գրում են. «Ուսումնարանապատկան նորաշէն կրպակների ծանր գործը հոգևոր իշխանութեան և կրպակապանների մէջ խոհեմութեամբ և խաղաղութեամբ վերջացել է այժմ յօգուտ ուսումնարանների: Կրպակների վարձ փոխանակ 60 րուբլու նշանակված է և օրինաւոր կերպով դաշնագրված է 240-ական րուբլ, հետևեալ 2—3 տարվայ համար, որ կանէ ամբողջութեամբ մինչև 12000 րուբլի օգուտ ուսումնարաններին: Ուրեմն՝ ուսումնարանների մեծաքանակ կորուստի գէթ մի մասը դուրս եկաւ 'ի մխիթարութիւն Ալէքսանդրապօլ քաղաքի ամբողջ հայ հասարակութեան:»

—

Այս օրերս ներկայանում է խմբագրատանը մի հայ քահանայ ՆՈՒԽՈՒ կողմերի Նիժ գիւղից, որի բնակիչները, ինչպէս յայտնի է լուսաւորչադաւան ուտիացիներ են: Քահանան պատմում է որ Նիժի հասարակութեան վճռով նա երկու ուտիացի մանուկներ է բերել, որպէս զի ընդունել տայ նրանց Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցում: Բայց դպրոցի հոգաբարձութիւնը երեխաներից մինին, եօթ տարեկանին ընդունել է որդեգիր, իսկ միւսին, տասն և երկու տարեկանին չէ ընդունել: Խեղճ քահանան յուսահատված ասում է որ ընդունված մանուկը առանց միւսի օտարութեան մէջ չի մնայ և երկուսին էլ պէտք է յետ բերի իր հայրենիքը: Քահանան դիմում է «Մշակի» խմբագրին որ նա օգնի իրան և աշխատի ընդունել տալ երկու մանուկներին էլ Ներսիսեան դպրոցի մէջ: Բայց ինչ կարող է անել «Մշակի» խմբագիրը. նա ինքն դպրոցի հոգաբարձու չէ, իսկ հոգաբարձուները, կարծես, դիտմամբ ուշադրութիւն չեն դարձնում մեր լրագրի մէջ հրատարակվող յօդուածների վրա: Մեր ձեռքում գրիչ կայ, ուրիշ ոչինչ, պատասխանեցինք մենք քահանային. մենք մեղաւոր չենք որ Ներսիսեան դպրոցի վարչութիւնը ինչքան էլ գրես, չէ հասկանում որ հայութեան համար աւելի մեծ նշանակութիւն ունի երբ ընդունվում է մի ուտիացի, մի սղնախեցի, մի Թէլաւեցի և հայութեան համար այլ կորած տեղերի մանուկներ, քան թէ երբ ընդունվում են քսան երեսուն այլ տեղերի մանուկներ, որտեղ մայրենի լեզուն էլ կորած չէ, որտեղ սեփական դպրոցներն էլ կան: Օրինակ Նիժում ոչ մի հայոց դպրոց չը կայ: Այսպիսով դպրոցի հոգաբարձուները օգուտ չեն քաղել առիթից ընդունել երկու ուտիացի մանուկներ:

—

Այն հայերին, որոնք Փրանսերէն գիտեն և սովորութիւն ունեն գրվել փրանսիական լրագիրներին կամ ամսագիրներին, խորհուրդ ենք տալիս բերել տալ Փարիզում նոր հրատարակվող «La Nouvelle Revue» ամսագիրը: Ամենաերևելի մարդիկ եւրօպական գրականութեան մէջ մասնակցում են այդ ամսագրի մէջ: Հայոց մի անունն էլ կայ այդ աշխատակիցների մէջ, այն է Նուբար-փաշան: Հանդէսը հրատարակվում է ամիսը երկու անգամ, ամեն ամսի 1-ին և 15-ին: Գինը Ս. Պետերբուրգի համար 22 րուբլ տարեկան, իսկ գաւառների համար 25 ր. 50 կոպ.: Գրվել կարելի է Ս. Պետերբուրգում Էմիլ Մէլիէ (Emile Mellier) պալատական գրավաճառի մօտ, Նէվսկի պրօսպէկտի վրա:

—

Մենք ստացանք Մոսկվայի հարուստ Յովհաննէս Անանովից մի նամակ, որով պարոնը պատասխանում է մեզ «Մշակի» № 170 մէջ տպված լուրին Թիֆլիսում հիմնված նրա դպրոցի մասին:

—

Պ. Յ. Սուզամանեան որ պէտք է մի հայոց ներկայացումն տար Արծրունու Թատրօնում, հոկտեմբերի 21-ին, այժմ դիմել է խմբագրութեանը խնդրելով մեզ յայտնել մեր լրագրի մէջ, թէ յիշեալ ներկայացումն, որ չը կայացաւ անցեալ կիրակի օրը, տրվելու է միւս կիրակի, հոկտեմբերի 28-ին, դարձեալ Արծրունու Թատրօնում: Տոմսակները կարելի է առնել վաղօրօք Արծրունու Թատրօնի կասսայում:

—

Մեզ հեռագրում են ՋԱԼԱԼ-ՕՂԼՈՒՑ: «Հոկտեմբերի 21-ին Խանազեանց ամուսինների ինքնաօժիտով կատարվեցաւ այստեղի հայոց եկեղեցում Սարգիս արքեպիսկոպոս Ջալալեանցի յիշատակին հոգեհանգիստ: Եկեղեցում բազմաթիւ ժողովուրդ կար:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

«Սակայն, պարոններ, խօսենք անկեղծաբար. ինչքան էլ մենք շատ ուսումնարաններ ունենանք, այնու ամենայնիւ, դրանք երբէք չափազանց չեն լինի: Պետական անձինք ինչքան էլ վեհանձնութիւն ու եռանդ ցոյց տան այս գործում, այնու ամենայնիւ նրանց արածը երբէք բաւականացուցիչ չէ կարող լինել: Մատով կարելի է համրել մեր մի քանի թշուառ տեխնիկական ուսումնարանները: Արուեստագիտական և արհեստագործական ուսումնարանները ես աւելի սպասում եմ ժողովրդական հոգաբարձական ժողովներից, քան թէ երկրագործական և ուրիշ մինիստրութիւններից: Միջնակարգ ուսումը գոյութիւն ունի գրեթէ միայն տղայոց համար. իսկ աղջկանց համար ոչ միջնակարգ ուսում կայ, և ոչ երկրորդական: Պետութիւնը հիմնել է տալի չափահասների համար դասախօսութիւններ: Բայց եթէ մասնաւոր անձանց ինիցիատիւով ձեր մէջ չը հիմնվէր Բօնի ուսումնական և արուեստագործական ժողովը, ինչպէս կարող էր մի որ և է գործաւոր, առանց հեռանալու գործարանատունից, փոքր առ փոքր ծանօթանալ գրականութեան հետ, գիտնական դառնալ, ուսուցչի օգնական դառնալ, ինչպէս կարող էր նա գեղարուեստի առաջնորդ դառնալ, քննութիւններ անցնել, մրցանակներ հնձել, և վերջապէս մի բախտաւոր

յուսահատված է: Նա պաշտում է Մարիային, իսկ նրա հետ ամուսնանալ չէ կարող: Ուրեմն ինչ անէ: Աշխատէ, գործէ, ընդունակ մարդ է. արդեօք ձգտէ երեւելի լինելու: Ֆրանսիայում ավօկաները Գամբետտաներ են դառնում: Արդեօք չը ձգտէ ինքն էլ Գամբետտա դառնալու: Ո՛չ: Արտիւրը առանց Մարիայի չէ կարող ապրել: Հեղինակը կամենում է հասարակութեան վրա տպաւորութիւն գործել և Արտիւրը ատրճանակը կամաց կամաց տանում է դէպի իր ճակատը: Հեղինակը հասաւ իր նպատակին. հասարակութեան սիրտը բաբախում է, նա վախենում է իր հերոսի կեանքի համար. «փոկոյն նա իրան կը սպանի», մտածում է հասարակութիւնը և շունչը պահում է: Յանկարծ դուռը ծեծում են. ատրճանակ մի կողմ է դնվում, հասարակութիւնը ազատ շունչ է քաշում: Դուռը ծեծողը Արտիւրին բերում է մի նամակ, որ նրա հայրը գլխատմանից մի քանի րոպէ առաջ գրել էր իր որդուն: Ի՞նչ խօսք կայ, որ այդպիսի րոպէում գրված նամակը սրտաշարժ պէտք է լինի, մինչ այն աստիճան սրտաշարժ, որ նամակը կարդալուց յետոյ, Արտիւրը վճռում է գնալ իր հօր մօտ. դարձեալ ատրճանակը դէպի Արտիւրի ճակատն է ուղղվում, դարձեալ հասարակութիւնը շունչը պահում է, դարձեալ Արտիւրը անսպասելի կերպով ազատվում է և դարձեալ հասարակութիւնը ազատ շունչ է քաշում: Այս անգամի փրկիչը ինքը գեղեցկուհի և պարկեշտուհի Մարիան է, որ գալիս է Արտիւրի տուն և առաջարկում է նրան փախչել:

Բայց դը—Սերվալ աղուականը քնած չէ: Նա հետևում է Մարիային, մտնում է Արտիւրի սենեակը և նրա հետ մենամարտում է: «Երկուսից մինը կը մեռնի», տխրում է հասարակութիւնը և շունչը պահում է: Բայց չէ: Դըլօնէ վաշխառուն, որին Սերվալը պարտ է, որին հարկաւոր է Սերվալի կեանքը և նրա ամուսնութիւնը, որպէս զի Մարիայի օժիտից ստանայ այն փողերը, որ նրան դը—Սերվալ պարտ է, համոզում է այդ վաշխառուն և խանգարում է մենամարտութիւնը: Հասարակութիւնը նոր հանգստանում է այդ խանգարված սպանութիւններից և յանկարծ դը—Սերվալի սուրը ուղղվում է դէպի վաշխառուի կուրծքը. կամ վաշխառուն պէտք է մեռնի, կամ Սերվալի պարտամուրհակը նա պէտք է վառարանը գցի: Վաշխառուն մի ուրիշ թուղթ գցում է վառարանը և ազատվում:

Ինչքան էլ Արտիւրը փորձեց իրան սպանել, ինչքան էլ նա պատահմամբ ազատվեց, ինչքան էլ ընդհանուր, բարձր, ճոխ բառերից կազմած, սրտաշարժ ֆրազները արտասանեց, ոչինչ չօգնեց և նա չը կարողացաւ Մարիայի ձեռքը ստանալ: Հերթը Մարիային է հասնում: Նա հիւանդանում է: Հիւանդութիւնը հոգեկան է (բժիշկն է յայտնում), կամ պէտք է Արտիւրի հետ ամուսնանայ, կամ պէտք է մեռնի (դարձեալ մահ և չնչապահութիւն): Հօր գութը շարժվում է: Մտնում է Արտիւրը. նա փողապատ չունի. մազերը խառնված են, սարսափելի գունաթափված է: Նա պատրաստ է գժվել: Արդէն մի քանի օր կանգնած էր Մարիայի պատուհանի դիմացը, կամենում էր մի անգամ էլ նրան տեսնել և յետոյ մեռնել (դարձեալ մահ): Հայրը շարժվում է: Համաձայնում է, որ իր աղջիկը ամուսնանայ արեան բծով արատաւորված ավօկայի հետ, իսկ դը—Սերվալ իրան սպանում է (այդքան սպանվելիքներից յետոյ վերջապէս մէկը մեռնում է և այն էլ կուլիսների ետևը): Ներեցէք, ընթերցողներ, մի սպանութիւն, կամ սպանութեան մի փորձի մասին մոռացանք յիշել: Երբ աղախինը հիւանդ Մարիային դեղ է տանում, յուսահատված դը—Սերվալը դեղի մէջ թոյն է ածում և տանում է Մարիայի սենեակը և նրան խմացնում է (գոնէ ինքը այսպէս է ասում) բայց Մարիան երևի դարձեալ մի դէպքով ազատվում է:

Տեսաք, ընթերցողներ, ինչպիսի դրութիւններ կան այդ պիեսայի մէջ, ինչքան մտադրված և չը կատարված սպանութիւններ, ինչ տեսակ կեանք, ինչ շրջան և ինչ անցք է պիեսայի համար վերցրած: Մտածենք ինչ յարաբերութիւն ունի այդ կեանքը, այդ շրջանը, այդ անցքը հայի կեանքի հետ, այն հասարակութեան կեանքի հետ, որին պէտք է դաստիարակէ հայ բեմը: Ի՞նչ կարող է դուրս բերել հասարակութիւնը թատրօնից այդպիսի ներկայացումից յետոյ: Հասկացող մարդու գլուխը կը ցաւի, իսկ անհասկացողը նոյն տպաւորութեան տակ կերթայ տուն, ինչ տպաւորութեան տակ գնում է այն մարդը, որ մի րոպէ առաջ սրտի բաբախմամբ հետևում էր մի գեղեցիկ երեխայի քայլերին, որ գետնից շատ բարձր ձգված թոկի վրա անցնում էր և չը վեր ընկաւ, այլ ողջ և առողջ հասաւ թոկի միւս ծայրը, նոյն տպաւորութեան տակ, ինչ տպաւորութեան տակ մի մարդ դուրս է գալիս ցիրկից, որտեղ վեց տարեկան Վիլլին բարձր կապած տրապեցիայի վրա ոտքերից կախ եղաւ և չը վայր ընկաւ:

Ներկայացրէք մի շարք այդպիսի պիեսաների, չափից դուրս ազդեցէք ներվների վրա, շարունակեցէք մի քանի ժամանակ այդ ընթացքը և այն հասարակութիւնը, որին թատրօնը պէտք է առաջնորդէ, պէտք է կրթէ, այդ հասարակութիւնը ոչինչ տպաւորութիւն չի ստանայ, երբ մի Արուսթին կը հարստահարէ մի Պէպօի, երբ մի Կեկէլ Արուսթինի անգթութեան պատճառով կը դժբաղդանայ և արտասուքներ կը թափէ: «Արտիւրը, կասէ հասարակութեան այն մասը որ պէտք է դաստիարակվի, գրեթէ վեց անգամ կամենում էր իրան սպանել և ազատվեց, իր կուրծքը սրին դիմադրեց, այնքան տանջվեց, չարչարվեց, իսկ Կեկէլը լաց է լինում, որովհետև Արուսթինը անգթութիւն գործեց, որովհետև մարդու չը գնաց, մեծ բան է»:

Ի՞նչ անենք, որ հայրը վատ է վարվում իր որդու հետ, կամ հակառակ, ինչ անենք, որ մէկը սուտ սնանկանում է, ինչ անենք, որ գործակատարը հարստանում է իր գործատէրի հաշւով, ինչ անենք, որ բարձր ուսում ստացած խղճուկ երիտասարդները փողի տոպրակների վրա են պսակվում, ինչ անենք, որ մարդիկ բաժինք ու փող են խոստանում և չեն տալիս, ինչ անենք, որ պարտքով վերցրած փողը ուրանում են, ինչ անենք, որ պսակված մարդիկ իրանց կանանցը թողած անբարոյականութեան վայրերն են թափառում, իրանց կանանց բերած օժիտը անբարոյական կանանց վրա են վատնում. սրանք թոյլ բաներ են, սրանք զգացմունքի վրա այն տպաւորութիւնը չեն թողնի, ինչ տպաւորութիւն թողել է Արտիւրը իր սպանութիւններով, ցիրկի վեց տարեկան երեխան ոտքերից կախ ընկնելով, Կատերինէ Հօվարդը անդադար մեռածի պէս քնելով և արթնանալով: Խաղում են «Խալթարալա», կամ մի այլ դրա նման պիեսա, Գէորգիմը խաբում է, նա պաշտպանում է իր թէօրիան: Թատրօնից դուրս է գալիս այն հասարակութիւնը, որ պէտք է կրթվէր, որի վրա պիեսան պէտք է ազդեցութիւն գործէր:

Բայց ինչ կար պիեսայի մէջ, որ կարողանար ազդել այնպիսի մի հասարակութեան վրա, որ սովորել է «Սէր առանց համարման», «Արեան բիծ», «Կատարինէ Հօվարդ» և այլ դրանց նման պիեսաների չոփիներից հարբել և թատրոնական դահլիճը ծափահարութիւններով դղրդացնել:

Գուցէ շատերին խորթ թուի հարբել բառը, որ մենք վերևը յիշեցինք: Բայց այդ բառը բոլորովին ճիշդ կը գտնեն ամէնքը, որոնք հոգեբանապէս կը քննեն մեր հասարակութեան թատրօնի մէջ եղած մի մասը, որ կազմված է գործակատարներից, մանր վաճառականներից և այլ դրանց նմաններից, որոնք ոգևորված ծափահարում են, երբ Դիւբօսկը Ժերոմի վրա ատրճանակ է արձակում, կամ երբ Ժերոմը (կողոպտված փօստ) պահանջում է իր որդուց՝ Լեզիւրկից ինքնասպանութիւն գործել ընտանեկան պատիւը պահպանելու համար, որպէս զի Լեզիւրկի սերունդի վրա էլ արեան բծի նման մի բան չը ծանրանայ: Դիւբօսկի ատրճանակաձգութեան մէջ ինչ գտաւ հասարակութիւնը, որ ծա-

որ նստել իր կարգին պրօֆէսօրական ամբիօնի վրա: Պարոններ, մենք կը գնանք Վէրսայլ և կը խնդրենք պետութեանը բեղմնաւորելու և կատարելագործելու իր գործը, բայց այստեղ էլ մենք կը դիմենք մանաւոր անհատների սկզբունքին, և մի և նոյն եռանդով, ինչպէս և պետութեանը, կը խնդրենք, որ նա չը զլանայ ամենայն եռանդով, շարունակել իր գործը (Ծափահարութիւններ:)

«Ես չեմ կարող ինձ արգելել ձեզ ասելու, (որովհետև այստեղ ամեն բան կարելի է ասել, և յուսով եմ, որ ասածներիցս ոչ մեկը ոչ հաճութեամբ չեն լսվում) թէ ինչ է անում այս րոպէիս մեր կողքին կրօնական պրօպագանդան: Այստեղ տեղը չէ վիճելու կրօնական գործերը, և ոչ էլ նրանց դատելու, ամեն բան պէտք է իր տեղը գործել: Մի քանի շաբաթից յետոյ այս հարցի մասին կը վիճեն պարլամէնտում. այնտեղ ես կը տամ իմ կարծիքը, և հաւատացած եղէք, որ ես չեմ մոռանայ, որ ես մի և նոյն ժամանակ թէ փիլիսոփայ և թէ ազատամիտ եմ: Ես չեմ թագցնի, որ ես նախապատիւ եմ համարում պետական ուսումը: Ես չեմ թողնի, ես բնաւ չեմ թողնի այն սերտ կապը, որ ես ունեմ դէպի ուսման ազատութիւնը, որի թէպէտ և նսեմ, բայց եռանդուն և անխոնջ պաշտպաններից մէկն էլ ես եմ եղել, և այդ շարունակ քառասուն տարի: Այսօր ես կը խօսեմ մի քանի կրօնական ուսումնարանների մասին, հետևապէս և կղերականութեան մի քանի միաբանութիւնների մասին, և այդ միայն այն նպատակով, որպէս զի ցոյց տամ թէ եռանդըն ու գործունէութիւնն ինչեր չեն կարող անել առանց պետութեան օժանդակութեան:

«Եւ այս ուսումնարանները, պարոններ, գըրեթէ անթիւ ու անհամար են. ինչքան ժողովրդական ուսումնարաններ, ինչքան ազատ ուսումնարաններ: Լսեցէք մի քանի թւեր, որոնք ուղիղ, թէ մասամբ սխալ հասել են ինձ:

«Ես սկսում եմ տարրական ուսումից: Ժողովրդական ուսուցիչների թիւը հասնում է 39,523. այս թւից 6,867 միաբանութիւններից են:

«Ինչպէս տեսնում էք, սխալ է այն կարծիքը, որ ասում են իբր թէ միաբանութիւնների ուսուցիչների թիւը աւելի կամ հաւասար է աշխարհական ուսուցիչների թւին: Բայց ինչ կը վերաբերի ուսուցչուհիներին, այստեղ թիւն իսկոյն փոխվում է. ժողովրդական ուսուցչուհիների մէջ դուք կը տեսնէք, որ 13,700 աշխարհականներ կան, իսկ 19,950-ը զանազան ուխտերից են:

«Անցնենք այժմ ազատ տարրական ուսման: Տղայոց ուսումնարաններն ահագին քանակութիւն ունեն, մօտաւորապէս հաւասար աշխարհական և կրօնական ուսումնարաններին. 2,719 աշխարհական ուսուցիչներ և 2,601 կրօնաւոր ուսուցիչներ: Զանազանութիւնը աննշան է. բայց այդ զանազանութիւնն ահագին է աղջկերանց ուսումնարաններում: 17,000 կրօնաւոր ուսուցչիների դէմ մենք միայն 8,000 աշխարհական ուսուցչուհիներ ունենք:

«Բացի համալսարաններից, երկրորդական ուսման համար շատ քիչ աշխարհական ուսումնարաններ կան: Ընդհակառակը կրօնական ուսումնարաններն ահագին քանակութիւն ունեն, ես էլ չեմ խօսում այն բազմաթիւ ուսումնարանների մասին, որոնք կառավարվում են գիւղերի քահանաների ձեռքով, կամ թէ այն հոգևորականների ձեռքով, որոնք կախումն ունեն վիճակաւոր իշխանութիւններից. ես ասացի, որ այդ տեսակ ուսումնարանները բազմաթիւ են. այդ դեռ բաւական չէ, բացի այն որ նրանք բազմաթիւ են, դրա հետ միասին և նրանք մեծ նշանակութիւն ունեն. նշանակութիւն ունեն, որովհետև նրանք բոլորը միասին 30,000-ից աւելի աշակերտ են դաստիարակում: Եզուիտները 27 ուսումնարան ունեն, որոնց մէջ ուսանում են 9,131 աշակերտներ, մարիամեանները 22 ուսումնարան ունեն 4,476 աշակերտներով և ուրիշ շատերն, օրինակ լազարեանները, դոմինիկեանները, բազիլեանները դօկտրինեանները, պիկպուսեանները, Ս. Յովսէփեան եղբայրութիւնները, որոնք բոլորը միասին 40 ուսումնարաններ ունեն, որոնց մէջ ուսանում են 6,334 աշակերտներ: Իսկ ինչ կը վերաբերի բարձրագոյն ուսման, դուք գիտէք, որ արդէն սկսել են նոր-նոր համալսարաններ բանալ: Ես այս բոլորի մասին պատմում եմ ինչպէս մի տեսարանի մասին, որ անցնում է մեր աչքի առջևով: Ես կրկնում եմ, ես խօսում եմ այս իրողութիւնների մասին առանց նրանց վիճաբանելու: Ես անկեղծաբար խոստովանում եմ, որ այսպէս ինձ աւելի է հաճելի: (Մի տեսակ խնդութիւն ժողովրդի մէջ, որին մասնակցում է և ինքը պ. Ժիւլ-Սիմօնը:

«Պ. Մանժէնի ասում էր. «Մենք այստեղ զբաղվում ենք ուսման հարցով. սա մի այնպիսի հարց է, որին բոլոր աշխարհ տալիս է իր համաձայնութիւնը. ինչպէս տէրերը նոյնպէս և ծառաները:» Այո, անշուշտ տէրերն էլ, ծառաներն էլ համաձայն են: Ես ձեր ընկերութեան նման շատ ընկերութիւններ եմ տեսել: Նոյն իսկ ես ինքս մի բազմաթիւ ընկերութեան էլ նախագահ եմ, և ես տեսել եմ թէ ինչպէս տէրերն էլ, գործաւորներն էլ աշխատում են մրցել թէ ով կարող է աւելի լաւ բան անել: Հարցնում եմ թէ արդեօք միայն ուսման մէջ պէտք է համաձայնութիւն: Մի երկարատև փորձառութենից յետոյ, ես ասում եմ. ուր մարդիկ աւելի լաւ են հասկանում միմեանց, այնտեղ մարդիկ փոխանակ բաժանվելու, միշտ համաձայնում են:

(Կը շարունակուի)

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ՑԷՏԻՆԻԷ, 18|30 հոկտեմբերի: 600 չէրնօգորցիներ մտան Վէլինա, 100-ը Օրխանիցա, 500-ը գնում են դէպի Պէպիէ, իսկ 200-ը բանակ են դրել և կանգնած են իբրև պահեստի զօրքեր:

ՍՕՖԻԱ, 21 հոկտեմբերի: Բօլգարական պատգամաւորների ժողովը բացվեցաւ Ալէքսանդր իշխանի գահական ճառով, որի մէջ իշխանը յայտնեց իր և ժողովրդի խորին երախտագիտութիւնը դէպի Ազատիչ Կայսրը: Նա յայտնեց և դրացի պետութիւնների բարեկամական յարաբերութիւնները դէպի բօլգարական իշխանութիւնը:

ՓԱՐԻԶ, 22 հոկտեմբերի: Կ. Պօլսից ստացած մասնաւոր լուրերը տեղեկացնում են, որ Անգլիան ուղարկեց Բ. Դրանը իր սպառնալի վերջնագիրը (ուլտիմատում), որով նա պահանջում է Թիւրքիայից անյապաղ սկսել Փոքր-Ասիայում մտցնելի վարչական վերանորոգութիւնները: Կարծում են, որ եթէ Թիւրքիան բացասական պատասխան տալու լինի, այն ժամանակ այժմեան Սուլթանը անմիջապէս գահընկէց կը լինի և նրան կը փոխարինէ նրա եղբայր Րաշիդ-էֆենդին, դնվելով Անգլիայի խնամակալութեան տակ:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 22 հոկտեմբերի: Անգլիական նաւատորմը Կ. Պօլսին մօտենալու պատճառով Թիւրքաց մինիստրութիւնը հարց առաջարկեց անգլիական դեսպանին, որին պաշտօնապէս պատասխանելով Լայարդ յայտնեց թէ նաւատորմը կը մնայ առ ժամանակ Վուրլէ, իսկ յետոյ կը մօտենայ Փոքր-Ասիայի ափերին, ուր կը բռնի իր ուզած յարմարաւոր կէտը, որովհետև Անգլիան այլ ևս չէ կարող սառնասրտութեամբ նայել Փոքր-Ասիայի քրիստոնեաների ճնշված դրութեանը և ստիպմամբ կը պահանջէ Փոքր-Ասիայի մէջ խոստացած վերանորոգութիւնների իրագործումը:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 22 հոկտեմբերի: Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 94 ր., երկրորդ 93 ր. 74 կ., երրորդ 93 ր. 50 կ., չորրորդ 93 ր. 74 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակն արժէ 231 ր., երկրորդ 224 ր. 75 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակն արժէ 90 ր. 75 կ., երկրորդ 90 ր. $87^{1}/_{2}$ կ., երրորդ 91 ր., ոսկի 7 ր. 78 կ.: Լօնդօնի վրա ռուսաց 1 րուբլ արժէ $25,37^{1}/_{2}$ պէնս: Տրամադրութիւնը ամուր է:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

փառնարում էր: Ոչինչ: Այդ տեսիլը չափազանց ազդեց զգայողութեան վրա, ուրիշ ոչինչ: Մինչդեռ հասարակութեան յիշեալ մասը հասկացաւ այն պատասխանատւութիւնը, որ դրդեց հօրը ստիպել իր որդուն անձնասպանութիւն գործել: Մենք մեզ թոյլ կը տանք կասկածել այդ:

Թատրօնական մասնաժողովը իր բռնած ընթացքով ձգտում է մեր բեմը նոյն դրութեան մէջ դընել, ինչ դրութեան մէջ գտնվում է Կ. Պօլսի բեմը... բայց թէ որքան մեր բեմը, իր ազքատիկ բէպէրտուարով, իր անշնորհ դերասաններով բարձր է Կ. Պօլսի բեմից, այդ մասին կարելի է տեղեկանալ «Փորձ» ամսագրի հոկտեմբերի գրքում տըպված պ. Ազարբէգեանի Երզրումի մէջ կարդացած դասախօսութենից:

Պ. Ազարբէգեանը այդ երկու ուղղութիւնների հետ էլ ծանօթ է: Մօտաւորապէս 1864 թուականին նա Թիֆլիսի հայ խումբի բեմխաղ էր:

Որովհետև 1864 թուականը մտաբերեցինք, այդ ժամանակի մասին չէինք կամենայ լռել, այլ մի հայեացք գցենք նրա վրա:

Այն ժամանակն էլ, ինչպէս այժմ, կար թատրօնական մասնաժողով, այն ժամանակն էլ, ինչպէս այժմ, հասարակութիւնը լցնում էր ձմերային թատրօնի ահագին դահլիճը, ծափահարութիւններին և կեցցէներին չափ ու համար չը կար, այն ժամանակն էլ ինչպէս այժմ տրվում էին պատմական պիեսաներ, խումբը աշխատում էր չափազանց զգայողութեամբ ազդել հասարակութեան վրա. այն ժամանակ Սամէլը սպանում էր իր հօրը, վ'ահանին, այժմ Լեւոնը ստիպում է իր որդուն անձնասպանութիւն գործել, այն ժամանակը Տրդատն էր թմրում, այժմ Կատերինն է չափազանց թմրած, այն ժամանակ վ. Շախաթունեանցն էր թնդացնում իր ձայնով թատրօնական դահլիճը, այժմ այդ արատութիւնը պ. Ադամեանին է տուած:

Դուրս եկան պ. պ. Չմշկեան, Ս. Մանդինեան, Սուքիասեան, Գայանէ, Արամեան, դըրանից հետ միանում են Ամերիկեան, Մ. Տէր-Գրիգորեան, փուզինեան, Սունդուկեան, որոնք բողոքեցին թատրօնական խումբի ընթացքի դէմ իրանց բռնած ընթացքով և սկսեցին իրական կեանքից վերցրած պիեսաներ ներկայացնել: Գոքա սկսեցին և զանազան պատճառներով չը կարողացան գործը աջող վախճանի հասցնել, հաստատել. (պատճառների մասին չենք խօսում)... Մասնաժողովը պէտք է դրանց սկսածը շարունակէր, նոր ույժերով և այն առատ միջոցներով, որ նա ունի իր ձեռքին:

Պատմում են, որ փուզինեանի «Դալալ Ղազօն» միտք տուեց պ. Գ. Սունդուկեանին պիեսաներ գրել: Երևի «Կատերինէ Հօվարդը» կամ «Արեան բիծը» մի ուրիշի միտք կը տայ նոր պիեսա գրելու և այդ ողորմելի հեղինակը պէտք է լապտերը ձեռքին ման գայ մեր հասարակութեան մէջ և ա ր ե ա ն բ ծ ե ր փնտռի, լապտերը ձեռքին պէտք է որոնէ Թիֆլիսի փողոցներում Ֆլեմինգ ալքիմիադէտին, որ նրա համար մի այնպիսի դեղ պատրաստէ, որ մեռելի նման մարդու մի քանի ժամ քնացնէ, սրտի բաբախումը կանգնեցնէ և յետոյ նորից կենդանացնէ (գոնեա գրքայ Նինօն կենդանի լինէր):— Ո՞րտեղից վերցնե՞նք իրական կեանքից պիեսաներ, ո՞վ է նրանց գրում, ո՞վքեր են մեր այդ տեսակ հեղինակները, ո՞ւր են նրանք և նրանց գրուածները, ո՞ւր է այդպիսի պատրաստի բէպէրտուար, Մինչդեռ գործը պէտք է յետաձգէինք, մինչև որ երբ «Մշակի» պահանջած բէպէրտուարը, մինչև նրա նկարագրած հեղինակները երևան գային: Բաւական չէ պահանջել, պէտք է միջոցներ էլ ցոյց տալ, այդպիսի դրութենից դուրս գալու ճանապարհ ցոյց տալ, կասեն մեզ:

Մեր կարծիքով բաւական է, որ լրագիրը մտքեր յարուցանէ, գործի թոյլ կողմերը ցոյց տայ, բայց.... Մեկնենք այդ բայցը: Ասիացու ֆելիետօններից մինի մէջ այսպիսի մի բան կայ գրված, որ մեր հասարակութեան մէջ եթէ հայագործութիւնը բարեկարգելու համար մի միտք առաջարկէ խմբագիրը, պէտք է նա գնայ ալիւր գնէ, ալիւրը մաղէ, խմոր անէ, թոնիրը վառէ, հաց թխէ և իր թխած հացը ինքը առնէ...

Դժուար գործ է, բայց պէտք է անել:

Եթէ հարկաւոր է և մի և նոյն ժամանակ փող կայ դերասանին վճարելու, մինչդեռ հարկաւոր չէ վճարել և մի թարգմանական կամ ինքնուրոյն պիեսայի համար:

Ահա մասնաժողովը ինչ կարող է անել. նա կարող է յայտնել լրագիրների միջոցով, որ այս ինչ կամ այն ինչ պիեսայի լաւ թարգմանութեան, կամ լաւ փոխադրութեան համար այսքան վճար է նըշանակում, որ մի լաւ ինքնուրոյն գրուածքի համար այսքան վճար է նշանակում: Հաւատացնում ենք, որ թարգմանողներ, փոխադրողներ և գրողներ շատ կը գտնվեն:

Ի՞նչ թարգմանվի, կամ ինչ փոխադրվի:

Այդ մեզ էլ յայտնի է, իւրաքանչիւր հասկացողի էլ և մասնաժողովի անդամներին էլ:

Իւրաքանչիւր ազգի բէպէրտուարի մէջ կարելի է գտնել այնպիսի գրուածքներ, որոնք թարգմանվելով, մեր կեանքին կարող են նմանվել, որոնք հարուածում են նոյն պակասութիւնները, նոյն ախտերը, որոնք կան և արմատ են գցել մեր հասարակութեան մէջ:

—Ցի դերասան, ակտէօր, ասում էին արհամարհանքով մերոնք:

Թողի տակից հանվեցաւ «Մէր և նախապաշարմունք»:

Մերոնք թուղթ են խաղում, գտնվեցաւ «Երեսուն տարին» և այդպիսիները շատ և շատ կարելի է գտնել, եթէ ուզենան այն մարդիկ, որոնք պարտական են այդ անել:

Երբ «Մշակի» խմբագրութիւնը յայտնեց, որ բէպէրտուար է կազմում, խմբագրութեան մէջ բաւական շատ նամակներ էին ստացվում, որոնց հեղինակները հարցնում էին որքան վճար է նշանակված թարգմանված, փոխադրված, մէկ, երկու, երեք, չորս, հինգ գործողութիւններ ունեցող պիեսաների համար: Մի ուսանող հարցրեց, թէ որքան կը վճարենք ինքնուրոյն գրուածքի համար: Փորձեն թող այսպէս անել,—թարգմանողներ, փոխադրողներ և գրողներ շատ կը գտնվեն. մեր հասարակութեան մէջ իւրաքանչիւր ասպարիզի համար ընդունակ անձինք միշտ եղել են և կը լինեն:

Վրաց թատրօնական մասնաժողովը պրեմիա նշանակեց թէ ինքնուրոյն և թէ փոխադրված պիեսայի համար: Նրանցից գոնեա օրինակ առնենք:

Տաղանդաւոր ռուս հեղինակ Օստրովսկին գեղեցիկ կերպով նկարում է այն «խաւար աշխարհը» (Темное царство), որտեղ բռնաւորութիւնը, անհատական իրաւունքների ճնշումն, հարստահարութիւնը, գողութիւնը, խաբեբայութիւնը, դաւաճանութիւնը, գիտամբ հրդեհ գցելը, սուտ սընանկանալը, այդ բոլոր ախտերը և ուրիշ շատերը, որոնց մենք աւելորդ ենք համարում յիշել, բուն էին դրել: Այդ ախտերը և շատ ուրիշները բուն են դրել և մեր հասարակութեան մէջ: Մինչդեռ այդ հեղինակի և դրա նմանների գրուածքները մեզ կը վնասէին, կամ աւելի վատ կը լինէին, քան թէ ֆրանսիական խոհանոցի ոչ թէ կերակուրը, այլ կերակրի մնացորդները:

Թարգմանել և փոխադրել կարելի է նոյնպէս և ֆրանսիերէնից, բայց ոչ այնպիսի պիեսաներ, որոնց մինչև այժմ ներկայացրել են, որոնք սաստիկ գրգռում են զգայողութիւնը, առանց մտածողութեան վրա ազդելու:

Խաղի մասին առ ժամանակ մենք գարձեալ ոչինչ չենք ասի և առանձին բան էլ չունենք ասելու, քանի որ ներկայացրած պիեսաները, բացի «Պէպօյից» բոլորն էլ միանման էին և դերասանների խաղն էլ բնականապէս պէտք է միանման լինէր: Մի անգամ մշտական խումբի անդամների խաղն էլ կը քննենք:

***

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ՁԱՓ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ «ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԸ» ստացել է

1 Սրուանձտեանց—ԹՈՐՈՍ ԱՂԲԱՐ 1 ր. 25 կ.
2 Ս. Մանդինեանց—ԿՐՕՆՔ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆ 1 ր. —
3 Բժիշկ Ա. Բաբայեանց ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ 1 ր. —
4 Ա. Բահաթրեանց—ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԼԵԶՈՒԻ — 25 կ.
5 Երկաթէ ԴԻՄԱԿՈՎ ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԱՒԵՏԻՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՅՈՑ 1 ր. —
6 Ց. Շիշմանեանի—ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՒԱՔՈՒՄՆ Ա. 1 ր. 15 կ.
7 Փարոս 1879 — — — թ. 1 ր. —

ԿՈՒԿՈՒՆՑ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՑ բակում Մեծապատիւ Մ. ՄԻՐԶԱՅԵԱՆՑԻ հիմնած ՏՂԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԾԽԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ հոգաբարձութիւնը յայտնում է պատուելի հայ հասարակութեան, որ յիշեալ ուսումնարանի համար ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ սկսել է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 15-ից: Ցանկացողք կարող են իրանց որդիքը ներկայացնել նոյն ուսումնարանում, Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ երեցփոխան պ. Բ. Փիրադեանցին ամենայն օր մինչև առաւօտեան ժամը 9: Աշակերտաց տարիքը 12-ից մեծ և 7-ից փոքր պէտք չը լինեն:

Ընդունելութիւնը տևելու է մինչև ներկա հոկտեմբերի վերջը:

2—3

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՒ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ գրավաճառանոցներում ծախվում են պ. Մսերեանցի հրատարակած տղայոց ընթերցանութեան համար հետևեալ նոր Մատեանքը.

1. ՀՍԿԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՔԵՐ, անգլիական վէպ, պատկերազարդ. գինն է 10 կոպ.:
2. ԵՂԲԱՅՐ ԵՒ ՔՈՅՐ, գերմանական վէպ, պատկերազարդ (չորս խրոմոլիտոգրաֆիա). գինն է 30 կոպ.:
3. ԱՐՔԱՅԱԴՈՒՍՏՐ-ՎԱՐԴԵՆԻ, գերմանական վէպ, պատկերազարդ (վեց խրոմոլիտոգրաֆիա). գինն է 35 կոպ.:

Նոյն գրավաճառանոցներում կարելի է բաժանորդ գրուել նաև յառաջիկայ 1880 թըւականին հրատարակելի «ՓԱՐՈՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» պատկերազարդ հանդէսին, որոյ գինն է 2 րուբլի:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի պ. Զարմայր Մսերեանցին ՚ի Մոսկուայ:

1—3

ՁԻՒԹԱՅԻՆ ՊԱՏԻՃՆԵՐ

ՆՈՐՎԵԳԻԱՅԻ ՄԱՔՐԱԾ ՁԻՒԹԻՑ, որ պատրաստված է Մոսկվայի դեղագործ:

ԳԻՐՇՖԵԼԴՏԻՑ

Գիւցի Փրանսիական յայտնի պատիճների անհամեմատ թանգ գները դրդեցին ինձ պարապել նրանց արդիւնագործութեամբ և որովհետև պատիճների պատրաստելը դժուար չէ և նրանք իրանց մէջ ոչինչ չեն պարունակում, բացի մաքուր Ձիւթից, ես առաջարկում եմ իմ շատ լաւ պատրաստված պատիճները ՓՐԱՆՍԻԱԿԱՆ (ԳԻՒՕՅԻ) ՊԱՏԻՃՆԵՐԻՑ 40% էժան:

Յոյս ունիմ, որ ռուս բժիշկները և հասարակութիւնը խելացի կերպով կը վերաբերվեն դէպի իմ աշխատանքը, որովհետև նոքա աւելի չունեն ռուսաց փողերով պահպանել ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ:

Ծախելու տեղերը. Ռուսաստանի բոլոր դեղատները և տեղական պահեստները: Գլխաւոր պահեստները. Մոսկվայում, Լուբեանսկի դեղատուն Նա. Ի. Գիրշֆելդտի և Բ. Կեօլեր և ընկ. Նիկօլսկիի վրա: Թիֆլիսում Ցուրինօվի և Բոռոդոյի դեղատուն:

24—25

Կենտրոնական Գրավաճառանոցում, Դվորցովայ փողոցի վրայ, Արծրունու Գալլերէյում, վաճառվում են հետևեալ նոր գրքերը:

1. Կարմիր լապտեր, փոքրիկ մանկանց ընթերցանութեան համար. Թարգ. օր Ն. Տէր-Մարկոսեանի պատկերազարդ և կազմած. գ. — ր. 50 կ.
2. — նոյնը առանց կազմի. . . . . — » 30 կ.
3. Թաւամազ մեղու՝ փոքրիկ մանկանց ընթերցանութեան համար. Թարգ. օր Ն. Տէր-Մարկոսեանի. պատկերազարդ և կազմած. . — » 40 կ.
4. Եղբայր և քոյր մանկական վէպ. Թարգ. Զ. Մսերեանի պատկերազարդ — » 30 կ.
5. Հսկայական ձեռքեր. մանկական վէպ, Թարգ. Զ. Մսերեանի, պատկերազարդ . . . . . — » 10 կ.
6. Փարոս Հայաստանի. պատկերազարդ հանդէս ընտանեկան ընթերցանութեան համար. . . . . 1 — կ.
7. Թորոս աղբար Հայաստանի ճանապարհորդ. Գործ. Գ. Վ. Սրուանձտեանց . . . . . 1 » 25 կ.
8. Երկունք Թնձերորդ դարու. գործ Ծերենցի. . 1 » — կ.
9. Պատմական ներշնչումներ, գործ. Հրանտ Ասատուրի. . — » 60 կ.
10. Մի կաթիլ արտասուք, զոր կը հեղու Սիսակ հայ մանկանց վրայ . — » 35 կ.
11. Սամուէլ Մուրատեանի կտակի խնդիրը, դատախօսութիւն Ս. Արծրունու. . . . . — » 50 կ.
12. Ուսումնարանի առողջապահութեան հարցեր, բժ. Ա. Բաբայեանի 1 » — կ.
13. Մարմնակազմական կամ անատոմիկական բառարան Լատիներէնից և Ռուսերէնից Հայերէն. բժ. Լ. Տիգրանեանցի . . 1 » — կ.
14. Կրօնք. Հոգեբանական հետազօտութիւն Ս. Մանդինեանի . 1 » — կ.
15. Հայկական Թատրոն. Վուշքի իմ վէճեր, փարս երեք պատկերով գործ. Մ. Տէր Գրիգորեանցի . . . . — » 40 կ.
16. Բերեր բիձու հանքը. Օպերետա մի գործողութեամբ, Թարգ. Ն. Լալայեանցի . . . . — » 25 կ.
17. Աշնանային երեկոյ գիւղում, փոքրիկ մէկ արարուածով, փոխադրութիւն Գ. Շահբուդաղեանի . . . . — » 25 կ.
18. Բռնի ամուսնութիւն. կոմեդիայ մէկ արարուածով, Թարգ. Գ. Զմիկեանի . . . . — » 40 կ.
19. Ժանո և Ժանէտ օպէրա-վոդըվիլ, Թարգ. Գ. Շահբուդաղեանցի մէկ գործողութեամբ . . . . — » 40 կ.
20. Պէպօ. կոմեդիա երեք արարվածով, գործ. Գ. Սունդուկեանի . — » 30 կ.
21. Պառաւներին խրատ. վոդըվիլ մէկ արարվածով Մ. Տէր Գրիգորեանի — » 50 կ.

Նոյն տեղը վաճառվում են ամենայն տեսակ դասագրքեր Հայերէն, Ռուսերէն և, օտար լեզուների, դասական պէտոյքներ ուսումնարանների և աշակերտների համար, Հայերէն Ռուսերէն և Գաղիերէն վիպասանութիւններ, ամենայն հասակի ընթերցանութեան և զբօսնութեան զանազան ճիւղերին վերաբերեալ գրքեր. պատուէրները կատարվում են ամենայն արագութեամբ: Օտարաքաղաքացիք իրանց պահանջները պէտք է ուղարկեն հետևեալ հասցէով. „Въ Тифлисъ. Въ центральную книжную торговлю"

2—6

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 24 — Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ց Ո Յ Ց — ԹԻՖԼԻՍ 1879

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Հոկտեմբերի 23-ին)

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	8	15
Հին 84 պր. մ. արծ. 1000 մ.	1420	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 »	1245	—
Վիդրէշնի 5% առաջի փոխառութեան տոմ. 100 »	235	—
Երկրորդ 5% վիդրիշնի »	230	—
Մարսելի կուրսը 270—	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի վրա	9	45
Վենայի կուրսը արժէ 121 գլ.	100	—
Դաւրեժի բարաթը . . .	4	80
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ.	310	—
Փօթի Թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	—	—
Շաքարը բրօյկու . . .	7	30
» միւս տեսակը . .	7	15
» չաքար աւազը. .	5	30
» տրանզիտը. . .	5	30
» մաքուր փճառած .	10	—
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից . . .	8	—
Միւս տեսակը հին սերմից.	7	40
Բուրդը Թուշի. . . .	7	50
» Թարաքամի . .	4	—
Ալիւրը Շորագյալու . .	2	20
» Երևանի	—	—
Գարին	1	40
Մոմը բնաճարպի (стеар.)	12	40
Մետաքսը Նուխվայ. . .	180	—
Կախեթունը. . . .	140	—
Կոկոնը Նուխվայ (բոժ.)	50	—
Ֆրիզոնը (լասը) Ագուլեաց	65	—
Կօֆէն մոկօի	26	—
« լիւանի . . .	22	—
« Մանտ խնիյօն . .	18	—

ՀԵՌԱԳԻՐ

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները .	1	
Ռուսաստան	2	
Աւստրիա	3	
Անգլիա	4	
Գերմանիա. . . .	2	88
Ֆրանսիա	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

(Վէրայի վրա № 38)

Ծննդականների ընդունելութիւնը ցերեկվա և գիշերվայ ամեն ժամանակ, օրը 50 կոպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ: Առանձին սենեակներում ամիսը 30—50 րուբլ: Կանանց հիւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 րուբլ, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 րուբլ ամսական:

Երթեւեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 9½ մինչև 11 ժամ առաւօտեան, Բժշկապետ Անանով:

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րօպէ առաւօտեան: Մինչև Միխաիլօվօ (խուռն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րօպէ:

	առաւօտ:	երեկոյեան.
Թիֆլիսից .	9. 21	5. 18
Գօրր . . .	11. 58	9. 43
Միխայլօվօ. .	1. 29	11. 59
Րիօն. . . .	6. 47	
Փօթի . . .	9. 40	
	առաւօտ:	
Փօթիից. . .	9. 13	
Րիօն. . . .	12. 13	
Միխայլօվօ . .	5. 39	1. 37
Գօրի . . .	7. 5	4. 8
Թիֆլիս. . .	9. 31	7. 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ. .	90	68	38
Գօրի . . .	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ. .	5. 22	3. 92	2. 18
Րիօն . . .	9.	6. 75	3. 75
Փօթի. . .	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ և թէ ծանր փոստ ամեն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7: Իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան:

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փոստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր: Բագուի տրակտից՝ երեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ: Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղուց ամեն օր: Նուխու տրակտից չորեքշաբթի և կիրակի: Բելիկլիւչի տրակտից երեքշաբթի և շաբաթ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

	կոպ.
Բաց նամակ արժէ .	2
Ռուսաստան և Եւրոպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ. .	7
Ամերիկա	7
Պարսկաստան . . .	7
Հնդկաստան . . .	70
Եգիպտոս . . .	27

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտեան 9-ից մինչև 1 ժամը:

Երկուշաբթի. Լիսիցեվ և Գօրալեվիչ ներքին հիւանդութիւնների, Քուչարեանց վիրաբուժական և աչքի հ., Բաբաեվ ջղային և հոգեկան հ.:

Երեքշաբթի. Մինկեվիչ վիրաբուժական հ., Բէյեր աչքի հ., Վերմիշեվ ներքին հ., Ժուրավլէվ վեներական և կաշու հ., Բաբօվ կրծքի և ներքին հ.:

Չորեքշաբթի. Լիսիցեվ ներքին հ., Աստուածատուրով կանանց հ.:

Հինգշաբթի. Վերմիշեվ և Բուդկօվսկի ներքին հ., Քուչարեանց սիֆիլիսի և միզային գործարանների հ., Ժուրավլէվ ջղային հ.: Բաբօվ կրծքի և ներքին հ.:

Ուրբաթ. Լիսիցեվ ներքին հ., Մինկեվիչ վիրաբուժական հ., Բաբաեվ ջղային և հոգեկան հ., Աստուածատուրով վեներական և կաշու հ.:

Շաբաթ. Վէրմիշեվ ներքին հ., Բէյեր աչքի հ., Ժուրավլէվ վեներական և կաշու հ.:

Օբրէխտ, ատամի հ., ընդունում է իր տանը ամեն ժամանակ աղքատ հիւանդներին Բժշկանոցի տոմսակով:

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—

—ՄՈՍԿՎԱ. Ն. Ա. Ձեր յօդուածը կը տպենք հետևեալ համարներից մէկի մէջ ներքին տեսութեան բաժնում:

—ԱԽԱԼՑԽԱ. Ե. Ա. Ք. Ն. Ձեր հոգևորականների ընթերցարանի հաշւից ոչինչ չէ կարելի հասկանալ: Գրեցէք կարճառօտ որքան մուտք և որքան ծախս է ունեցել ընթերցարանը:

—ԵՐԵՒԱՆ. Ս. Նամակից լուր քաղեցինք:

—ԶԱՔԱԹԱԼԱ. Ա. Ա. Ամբողջ երեք թերթ ակնարկութիւններով էք լցրել, որոնք դուցէ միայն Զաքաթալայում հասկանալի լինեն: Այդպիսի մի նամակ չենք կարող տպել. աւելի որոշ գրեք, որ գոնեա ուրիշներն էլ հասկանան:

—ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ. Հ. Նամակը կը տպենք հետևեալ համարներից մէկի մէջ: